

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII
Международная научная конференция студентов и молодых
ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International
Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE
BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

КЛАССИКАЛЫҚ АҒЫЛШЫН ӘДЕБИЕТІНІҢ КӨРКЕМ ШЫҒАРМАЛАРЫН ОҚУ АРҚЫЛЫ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЗДІК ҚОРЫН КЕҢЕЙТУ ЖӘНЕ ЖАНДАНДЫРУ

Өмірсерік Мөлдір

moldir.aibekovna@mail.ru

«Шетел тілі: екі шетел тілі» мамандығы бойынша 4-курс студенті
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекші – Ф.Р. Авазбакиева

Кіріспе

Шет тілі қазіргі білім беру құрылымындағы ажырамас пән болып табылады. Қазіргі уақытта оқу үрдісінде көмекші құралдарды қолдану мүмкіндіктері кеңейіп келеді, сондықтан шет тілін оқытудың жаңа, заманауи әдістерін қарастыру және талдау қажеттілігі туындады. Бұл мақалада классикалық ағылшын әдебиетінің көркем шығармаларын оқу арқылы мектеп оқушыларының белсенді сөздік қорын кеңейтуді пайдалану мүмкіндігін егжей-тегжейлі қарастырамыз.

Шет тілдерін оқыту әдістемесінің ең маңызды міндеттерінің бірі – студенттердің сөздік қорын молайту. Осы уақытқа дейін сөйлеудің лексикалық жағын оқытуға қатысты қарама-қайшы ережелер әлі де бар. Әсіресе, тереңірек зерттеу шет тілін оқытуда сөздік қорды толықтыру мәселесін талап етеді.

Классикалық әдебиеттің көркем шығармаларын оқытылатын тілде оқу ауызша сөйлеудің қалыптасуына ықпал етеді, сөздік қорын байытады, оқытылатын тіл елінің мәдениетімен, әдебиетімен таныстырады, аналитикалық ойлау қабілетін дамытады, сондықтан ағылшын тілі сабағында ағылшын әдебиетін пайдалануымыз қажет.

Негізгі бөлім

Шет тілдерін, әсіресе ағылшын тілін үйрену – қазіргі заман талабы. Ағылшын тілін кеңінен білмейінше, ұлттың нақты бәсекеге қабілеттілігі туралы айту қиын екенін есте ұстаған жөн. Қазіргі таңда өркениетті ел ретінде көптеген шет мемлекеттермен қарым-қатынасымыз нығайып келеді. Бұл шет тілін оқытуды жетілдіруді, оны терең меңгеруді талап етеді. Ал білім беруді жетілдіру, біздің ойымызша, мектеп оқушыларының пәнге деген қызығушылығын арттыру. Бүгінгі таңда шет тілі мұғаліміне қойылатын талап – шет тілін үйренушілерге сабақ беру болса, мұғалім шет тілін оқытудың түрлі әдіс-тәсілдерін сұрыптай отырып, олардың ең тиімдісін сабақта пайдалануды басты міндет деп санайды.

Ағылшын тілін оқытудың негізгі міндеттерінің бірі – оқушылардың сөйлеу тілін дамытып, сөйлеу дағдыларын шыңдап, өз ойын дәл жеткізе білу қабілетін арттыру. Оқушылардың сөйлеуін байыту дегеніміз – сөздердің, сөз тіркестерінің, сөйлемдердің лексикалық және грамматикалық мағыналарының реңктерін, сонымен қатар олардың стильдік ерекшеліктерін, қолданыс аясын білу.

Оқушылардың лексикалық қорын кеңейту ағылшын тілін оқытудың негізгі міндеттерінің бірі болып табылады. Бұл мәселенің маңыздылығы мектеп оқушыларының сөйлеуінің қарапайым конструкциялардан тұруымен, ал сөздік қорының стильдік бояусыз қарапайым болуымен анықталады. Оқушылар өз пікірлерін білдіру үшін сөз таба алмай қиналады. Сонымен, сөздік сөйлеу әрекетінің ең маңызды құрамдас бөлігі болып табылады және ол сабақта бірінші орынды алады, сондықтан лексикалық дағдыларды қалыптастыру мұғалім жұмысында басымдыққа айналуы керек.

Лексикалық дағды ұғымына мыналар кіреді:

- адекватты дизайндағы лексикалық бірлікті таңдау бойынша қатесіз әрекеттер;
- лексикалық бірлік мәнін нақты анықтау;

• сөйлеу аясында басқа бірліктермен берілген жағдаятқа сәйкес дұрыс тіркесуі, яғни тіркес грамматикалық жағынан ғана дұрыс емес, сөйлеу мәселесіне де адекватты болуы керек;

- лексикалық бірлікті синоним және антоним сөздермен байланыстыру;
- нақты сөзжасам ережелерін меңгеру [1, 8 б.].

Қазіргі уақытта әдебиет әр түрлі тілдік дағдыларды дамыту құралы ретіндегі тиімділігі мен функционалдығымен ғана емес, сонымен қатар студенттер ұжымының мәдени және әлеуметтік аспектілерін кеңейту тәсілі ретінде әрекет ететіндіктен, оқыту құралы ретінде өзекті және маңызды болып келеді.

Перес Патонның айтуынша [2], әдеби интерпретация және бағалау оқушыларға заманауи мәдениетте қолдауға қиын болатын бірқатар принциптерді үйретеді, бұл тек дереу, дәл және анықталатын нәтижелерді бағалайды. Автордың айтуынша, әдебиеттерді оқу оқушыларға адам болмысының барлық қырларын, сондай-ақ басқа дәуірлер мен орындардың көзқарастарын білуге көмектеседі. Бұл автор әдебиетті оқудың осы жастағы оқушылардың бірқатар құзыреттіліктерін дамытуға қалай көмектесетінін атап көрсетеді. Якобсон белгілеген коммуникативті үлгіге сәйкес келумен және автор эстетикалық ұсыныс ретінде өзінің жарияланбаған және түпнұсқалық емес үлесін ұсынатын түпнұсқа өңдеуді жасаумен қатар. Әдебиет - бұл білімді жетілдіретін құрал, өйткені әрбір шығарма әлемге және оның әртүрлі тарихи, экономикалық, әлеуметтік және мәдени контекстеріне бірегей көзқарасты ұсынады, сонымен қатар әртүрлі әлеуметтік топтардың көзқарастары мен әлеуметтік нормаларын жарықтандырады.

Перес Патон дидактикалық нюанстан басқа, әдеби мәтін әкелетін эстетикалық ләззатқа баса назар аударады. Алайда эстетикалық ләззат қаралатын көркем мәтіннің түріне, қалыптасуына, оқырманның өзіндік өңдеуіне немесе оқырманның жас ерекшелігіне қарай өзгеретінін айта кеткен жөн. Нәтижесінде, сыныпта әдебиетті пайдалану кезінде оқушылардың әдеби бейімділіктері мен қызығушылықтарын, сондай-ақ мәтіннің өңделу деңгейін түсіну өте маңызды, өйткені материал студенттің жасына немесе қабілет деңгейіне сәйкес келмеуі мүмкін. Карлос Ломас айтқандай, «әр түрлі жоспарлы перспективалар және әдеби білім беруді түсіндіру тәсілдері (және практикасы) шексіз әралуан» болғандықтан, шет тілін оқытуда әдебиетті қолданудың дұрыс әдісін құру қиын [3].

Қазіргі әдістемеде сөздік жұмысы ана тілінің сөздік қорын тиімді дамытуды қамтамасыз ететін мақсатты педагогикалық әрекет ретінде қарастырылады. Сөздіктің дамуы сөздердің сандық жинақталуының ұзақ процесі, олардың қоғамдық бекітілген мағыналарының дамуы және белгілі бір қарым-қатынас жағдайында қолдану қабілетінің қалыптасуы деп түсініледі.

Ауызша әдістер оқыту әдістері жүйесінде жетекші орын алады. Олар қысқа мерзімде үлкен көлемдегі ақпаратты беруге, студенттерге қиындықтар туғызуға және оларды шешу жолдарын көрсетуге мүмкіндік береді. Сөздің көмегімен мұғалім балалардың санасында адамзаттың өткені, бүгіні мен болашағының жарқын суреттерін оята алады. [4].

Алексеева М.М және Яшина В.И. әдістердің екі тобын ажыратады: балалар сөйлеуінің мазмұнын жинақтау әдістері және сөздікті бекіту мен белсендіруге, оның мағыналық жағын дамытуға бағытталған әдістер.

Бірінші топқа мынадай әдістер кіреді:

А) қоршаған ортамен тікелей танысу және сөздік қорын байыту: объектілерді қарау және бақылау, мектеп ғимаратын зерттеу, мақсатты серуендер мен экскурсиялар;

Ә) қоршаған ортамен жанама танысу және сөздік қорын байыту: бейтаныс мазмұндағы суреттерді көру, көркем шығармаларды оқу, фильмдер мен бейнефильмдер және телешоулар көру.

Әдістердің екінші тобы сөздікті бекіту және белсендіру үшін мазмұны белгілі суреттерді және дидактикалық ойындар мен жаттығуларды қарастыруды қолданады [5, 340-342 б.].

Балалардың сөздік қорын байыту құралдарының бірі – көркем әдебиет. Мәтіннің қабылдану сапасы тілдік құралдарды, әсіресе сөздердің мағыналарын түсінуге тікелей байланысты. Бағдарлама мазмұнында тәрбиелік міндеттермен қатар сөзбен жұмыстың көлемі мен сипатын анықтаған жөн. Бұл автор қолданатын сөздік қана емес, кейіпкерлерге, олардың іс-әрекетіне мінездеме беруге қажетті сөздік болуы мүмкін.

Оқу мен әңгімелеумен байланысты сөзбен жұмыс істеудің келесі әдістерін қолдануға болады:

- балаларды шығарманы қабылдауға дайындау мақсатында алдын ала жұмыста сөйлеу мазмұнын жинақтау, қоршаған орта туралы білімдерін байыту;
- негізгі семантикалық жүктемесі бар сөздерге тоқталу;
- көркем шығармалар тіліне лексикалық талдау (таныс емес сөздер мен сөз тіркестерінің мәндерін анықтау, астарлы мағынада қолданылатын сөздердің мәндік реңктерін нақтылау, мәтін тілінің бейнелеу құралдарын талдау);
- мұғалім сөздердің мағынасын түсіндіреді;
- балалардың сөздерді қайталауы;
- автор сөздерін мағынасы жақын сөздермен ауыстыру;
- мінездемеге арналған сөздерді таңдау;
- шығарма мазмұны бойынша әңгімеге байланысты сөздердің әртүрлі контексте қолданылуы [6].

Сондай-ақ тиімді әдістер:

- көп мағыналы сөздермен сөйлемдер құрастыру;
- көп мағыналы сөз тақырыбына сурет салу;
- мақал-мәтелдерден, жаңылтпаштардан, жұмбақтардан және әдеби шығармалардан – ертегілерден, өлеңдерден, әңгімелерден көп мәнді сөздерді табу;
- көп мағыналы сөз тақырыбына әңгімелер мен ертегілер ойлап табу.

Жоғарыда аталған әдістер «Кім көп сөз ойлап табады?» (берілген тақырып бойынша, сөзге сүйене отырып), «Керісінше айт», «Басқаша айт» сияқты ойындар мен ойын жаттығуларында қолданылады. Олар да бірқатар дидактикалық ойындар жинақтарында сипатталған [7, 45 б.].

Әдеби шығармалар сөйлеу тілін дамытуға ықпал етеді, әдеби тіл үлгілерін береді. Н.С. Карпинская көркем кітапта әдеби тілдің тамаша үлгілері берілген деп есептейді. Әңгімелерде балалар лаконистікке және тілдің дәлдігіне үйренеді; өлеңдерде – саздылық, ызылдау, ырғақты сөйлеу; ертегілерде – дәлдік, мәнерлілік [8, 145 б.].

Кітаптан бала көптеген жаңа сөздерді, бейнелі сөз тіркестерін меңгереді, оның сөйлеуі эмоционалды және поэтикалық сөздікпен байытылады. Әдебиет балаларға салыстыруларды, метафораларды, эпитеттерді және басқа да бейнелі экспрессивтік құралдарды қолдана отырып сөйлеуге көмектеседі.

Қорытынды

Осылайша, мектептегі сөздік жұмысы сөйлеудің лексикалық негізін жасауға бағытталған және балалардың сөйлеуін дамыту жұмысының жалпы жүйесінде маңызды орын алады. Дегенмен, бұл баланың жалпы дамуы үшін үлкен маңызға ие. Баланың онтогенезде алған тарихи тәжірибесінің мазмұны жалпыланып, сөйлеу формасында және ең алдымен сөз мағыналарында көрініс табатындықтан, сөздік қорды меңгеру психикалық дамудың маңызды шарты болып табылады. Және жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, сөздік жұмысында бала сөзінің меңгеру деңгейіне байланысты түрлі әдістер мен тәсілдер, соның ішінде оқытылып отырған тілдің әдеби шығармаларын кіріктіру әдісі қолданылады деген қорытынды жасауға болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

- 1 Пассов, Е. И. Коммуникативное иноязычное образование: готовим к диалогу культур: Пособие для учителей учреждений, обеспечивающих получение общего среднего образования. – Мн.: Лексис, 2003. – 184с.

- 2 Pérez M. P. How to focus the teaching of literature in secondary education. – 2009. – 49 с.
- 3 Reyes V.T. Application of Literature in the Teaching of English in Fifth of Secondary. – 2019 – 87с.
- 4 Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам: продвинутый курс. – М.: АСТ: Астрель, 2010. – 272 с.
- 5 Алексеева, М.М. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников. – М.: Издательский центр Академия, 2000. – 400 с.
- 6 Выготский, Л.С. Воображение и творчество в дошкольном возрасте – М.: Просвещение, 2001. – 234 с.
- 7 Гвоздев, А.Н. Вопросы изучения детской речи. – М.: Творческий центр Сфера, 2007. – 470 с.
- 8 Карпинская Н. С. Художественное слово в воспитании детей. – М.: «Педагогика», 1972 – 175с.

УДК 364.14

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУ DAҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ ҮШІН ВЕБ-ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Рахимжанова Мулдир Джанбулатовна

muldir-88-01@mail.ru

«Шетел тілі: екі шетел тілі» мамандығы бойынша 1-курс магистрі
Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті, Орал, Қазақстан
Ғылыми жетекші – Г.М. Гауриева

Кіріспе

XXI ғасыр-технологиялар заманы. Желі қолданушылары жыл сайын әлем бойынша және Қазақстанда да бірнеше есе артуда. Қазіргі таңда Интернет желісінің кең өріс алуына байланысты web-сайттардың жұмыстары маңызды іске айналды. Бұл жаңашылдық мектепті де айналып өтпеді. Мектептерде жаңа үлгідегі интербелсенді әмбебап тақталар орналытып, сабақ барысында АКТ қолдануға жол ашты.

Компьютерлік желілер web-технологиялардың техникалық негізі болып табылады. Осы тез дамып жатырған кезеңде, мектеп бағдарламалары да қалыс қалмай дамып жатыр. Цифрланған ақпараттар, түрлі-түсті анимациялық контенттер баланың зейінін өзіндеріне тез аударып, оқушыларымыздың бойында жаңа «дерттер» пайда болды. Олар нелер десек, оқушының зейінің тұрақсыздығы, шыдамсыздық, терең білім алуға ұмтылмау.

Оқу жүйесінде бірнеше дағдыны қолдану, дамыту міндетті. Солардың бірі – оқылым дағдысы. Оқылым – қағаз бетіне түсірілген графикалық таңбаларды тану, білу, дыбыстау, сөздер мен сөйлемдердің мағынасын, мазмұнын түсіну арқылы, мәтінді сауатты, дұрыс оқу және деректерді өңдей алу дағдысы. Оқушыларымызды ағылшын тілінде сауатты оқуға ерте жастан баулу, фонетикалық ережелерді меңгерту оқу үрдісіндегі бірден-бір талаптардың бірі.

Негізгі бөлім

Оқылым дегеніміз не? Оқылым рецептивті (қабылдаушы) дағдылар қатарына жатқызамыз. Яғни, оқылым жазбаша мәтінді түсіну және қабылдау. Біз мәтінді бөлек сөздер арқылы емес, сөйлем деңгейінде жалпы мағынасын түсіне алуымыз қажет. Оқу дағдысы сөйлеу әрекетінің тыңдау, жазу дағдыларымен де тығыз байланысты. Оқу мен жазу дағдыларының ағылшын тілін үйретудің бастапқы кездегі алатын орны ерекше. Оқу мен сөйлеу тығыз байланысты. Себебі, оқыған мәтінді дауыстап дыбыстауға болады.

Ағылшын тілі әдістемесінде оқу дағдысын жүзеге асыру бірнеше сатыдан өтеді. Себебі, ағылшын тілін оқуға үйретудегі негізгі қиындықтар бар. Ағылшын тілінде 26 әріп, 100 аса әріптік белгі бар. Сондықтан, ағылшын тілінде оқуға үйретуде тілдің әріптер жүйесімен бірге дыбыстық жүйесін де қатар үйрену керек. Сөздің дыбыстық белгіленуі транскрипция арқылы